

ВІДГУК
офіційного опонента
про дисертаційну роботу Кочеткова Юрія Олексійовича
«Управління землекористуванням сільськогосподарських підприємств в
умовах глобальних змін навколошнього середовища»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дослідження. Соціальний добробут і здоров'я народу України нерозривно пов'язані із землею – особливим природним утворенням, якому властиві ознаки просторового й інтегрованого ресурсу: протяжність, рельєф, надра, води, ґрутовий покрив, рослинність. Земельно-ресурсний потенціал України справедливо вважається підґрунтям національної економіки, первинним фактором виробництва, оскільки його використання забезпечує формування близько 95% обсягу продовольчого фонду і 70% фонду товарів споживання. Рациональність, ефективність та екологічність використання земельних ресурсів значною мірою визначають рівень економічного розвитку країни.

Проте сучасний розвиток та ефективність управління аграрними підприємствами в умовах глобалізації не відповідають потенційним можливостям його головного ресурсу – землі, потребам сталого розвитку аграрного виробництва, який передбачає взаємне узгодження його екологічних, економічних і соціальних чинників. Можна стверджувати, що відродження національної економіки на сучасному етапі потрібно розпочати з вирішення питань оптимального використання земельних ресурсів аграрних підприємств. З огляду на це, актуальність дисертаційної роботи Кочеткова Юрія Олексійовича «Управління землекористуванням сільськогосподарських підприємств в умовах глобальних змін навколошнього середовища» не викликає сумнівів.

Дисертаційна робота є результатом наукових досліджень, виконаних автором відповідно до плану науково-дослідних робіт Луганського

національного аграрного університету за темами: «Удосконалення системи економічного аналізу, моніторингу та діагностики діяльності аграрних підприємств на ринку сільськогосподарської продукції» (2012–2016 рр., номер державної реєстрації 0112U004429) та «Управлінські аспекти модернізації аграрного виробництва в умовах інтеграції України до Європейського економічного простору» (2016–2018 рр., номер державної реєстрації 0116U005247).

У межах зазначених тем автором обґрунтовано теоретичні, методичні та практичні підходи до управління оптимізацією землекористування сільськогосподарських підприємств на основі формування відповідного методичного інструментарію.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. При проведенні дослідження дисертант широко використовує сучасні економічні методи та наукові прийоми: *монографічний* – для вивчення фундаментальних основ землекористування та умов його формування, дослідження передумов змін характеру землекористування сільськогосподарського виробництва, *абстрактно-логічний* – для теоретичних узагальнень щодо заходів оптимізації землекористування, *аналізу й синтезу* – для аналізу особливостей стану і динаміки системи землекористування агропідприємств, *системного підходу* – для формування концепції організації землекористування в загальній системі управління ресурсним потенціалом, *економіко-математичний* – для розробки моделей довгострокового програмування сталого землекористування через регулювання технологічного навантаження та проектування комп’ютерної програми, *розрахунково-конструктивний* – для обґрунтування шляхів удосконалення землекористування через формування інтегрованих структур та інші. Проведення економіко-математичних розрахунків здійснено за допомоги програмного забезпечення Statistica 6.0, SPSS 13.0, MS Excel 2010, DIXI «Растениеводство».

Інформаційною базою дисертаційної роботи є законодавчі та нормативні акти України, дані Державної служби статистики України, роботи українських і зарубіжних учених, періодичні наукові видання, статистична звітність про діяльність сільськогосподарських підприємств, інформація з мережі Internet, результати власних спостережень і досліджень.

У дисертації автором викладено теоретико-методичні аспекти та практичні рекомендації щодо забезпечення управління оптимізацією землекористування сільськогосподарських підприємств. Установлено, що оптимізація землекористування сільськогосподарських підприємств – це визначення відповідного набору видів господарської активності у використанні земельних ресурсів, що забезпечують очікувані економічні переваги за поточних умов без порушення природної рівноваги.

Важливе значення мають узагальнені концептуальні основи раціонального землекористування сільськогосподарських підприємств. Заслуговують на увагу розроблені методичні засади встановлення виробничих параметрів технологічної системи сільськогосподарського підприємства. Вони дають змогу максимізувати виробничі можливості підприємств зі збереженням природної екосистеми.

У дисертації визначено ключові елементи управління землекористуванням при стратегічному плануванні господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано концептуально-методичний підхід до розробки моделі управління оптимізацією сільськогосподарського землекористування, яка дозволяє з урахуванням техніко-технологічних, нормативно-законодавчих та ресурсних параметрів розвитку здійснювати адаптацію виробничої моделі сільськогосподарського підприємства до процесів глобальних змін навколошнього середовища.

З практичних позицій адаптації землекористування сільськогосподарських підприємств до процесів глобальної енергетичної перебудови відзначено, що перспективним напрямом раціоналізації сільськогосподарського землекористування в умовах стрімкого розвитку

біопаливної індустрії стає розробка моделей масштабної міжгалузевої інтеграції для одержання кратного синергетичного ефекту від реалізації індивідуальних пріоритетів підприємств галузей. За результатами моделювання отримано рішення, за яким максимальний умовний прибуток за 4 року становитиме 27 619 грн на 1 га.

Висновки і рекомендації зроблені на основі проведеного дослідження належним чином обґрунтовані. Доведено, що управлінням оптимізацією землекористування сільськогосподарських підприємств окреслюється в регулювання режиму та інтенсивності використання угідь як специфічного галузевого прояву земельних ресурсів для збалансування господарських цілей та екологічних вимог збереження біоресурсів. Тобто визначено, що сконцентрувати зусилля треба не тільки на вдосконаленні структурних параметрів виробничої системи, але й якісно трансформувати систему сільськогосподарського землекористування відповідно до сучасних потреб суспільства та розвитку науково-технічного прогресу при глобальних змінах навколошнього середовища.

За критерієм обґрутованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, практичного значення результатів дослідження робота Кочеткова Юрія Олексійовича цілком узгоджується з вимогами Міністерства освіти і науки України.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки та рекомендації сформульовані у дисертаційній роботі є достатньо аргументованими й достовірними, теоретично і методично обґрунтованими. Це підтверджується опрацюванням та використанням в роботі літературних праць вітчизняних та зарубіжних науковців (250 найменувань); матеріалів статистичної звітності на всіх рівнях – державному, обласному, районному, рівні підприємства; різноманітних спеціалізованих збірників та довідників. Нормативно-правовою базою досліджень слугують Закони України, Укази Президента, постанови Кабінету Міністрів, інші документи законодавчого та виконавчого характеру.

Достовірність результатів дослідження підтверджується їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях (м. Харків - 2011 р., 2013 р., м. Полтава - 2013 р., м. Мелітополь - 2018 р.).

Результати дослідження пройшли експериментальну перевірку та одержали практичне застосування у Департаменті агропромислового розвитку Луганської обласної державної адміністрації, управлінні агропромислового розвитку Біловодської районної державної адміністрації Луганської області, СТОВ «Агро-Танюшівське» Новопсковського району Луганської області, Луганському відділенні Державного фонду підтримки фермерських господарств та в навчальному процесі Луганського національного університету (м. Харків) при викладанні дисциплін «Аналіз господарської діяльності» та «Економіка підприємства», що підтверджується відповідними документами в додатках дисертації.

Основні ідеї та розробки, викладені в дисертації, і положення, винесені на захист, отримані й аргументовані автором особисто. З опублікованих у співавторстві робіт використані тільки ті ідеї та положення, що належать автору.

На підставі проведених досліджень дисертантом одержані наступні результати, що складають наукову новизну:

- обґрунтування концептуально-методичного підходу до розробки моделі управління оптимізацією сільськогосподарського землекористування;
- концептуальні засади оптимізації землекористування сільськогосподарських підприємств в умовах глобальних змін навколишнього середовища із зазначенням головних напрямів управління процесом адаптації;
- концептуальні основи раціонального землекористування сільськогосподарських підприємств в умовах глобальних змін навколишнього середовища;
- можливості сприятливого землекористування сільськогосподарського підприємства у структурі багатогалузевої економіки та визначення його місця в умовах глобальних змін навколишнього середовища;

- уdosконалення методів врахування зміни показників продуктивності земельних ресурсів відповідно до умов господарювання;
- модель оптимізації сільськогосподарського землекористування для забезпечення економічної ефективності та збереження земельних ресурсів;
- управління землекористуванням при стратегічному плануванні господарської діяльності сільськогосподарських підприємств в умовах глобальних змін навколошнього середовища;
- методичні основи визначення виробничих параметрів технологічної системи сільськогосподарського підприємства для максимізації виробничих можливостей при збереженні природної екосистеми.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій.

Основні положення та результати дисертаційної роботи Кочеткова Юрія Олексійовича з достатньою повнотою висвітлені в наукових працях. За темою дисертації опубліковано 19 праць, з них: 8 у спеціалізованих наукових фахових виданнях; 2 – у виданнях іноземних держав та у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз; 9 публікацій – у матеріалах науково-практичних конференцій. Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації.

Зauważення та побажання до змісту дисертації.

1. У дисертаційному дослідженні автором на сторінці 30 рисунку 1.1. «Природно-продуктова система» не вказано, це самостійне опрацювання автора чи запозичене?
2. Автором вказано: «Земля не є продуктом людської праці. Вона – продукт природи. При використанні землі не робляться амортизаційні відрахування, отже вона не бере участь у формуванні собівартості продукції. В той же час родючість землі багато в чому визначається людською діяльністю, тому вона не є дармовим благом» (с. 32). Виникає запитання, як це узгоджується з ціновою політикою, якщо земля не продукт людської праці? Які чинники впливають на ціну землі на ринку?

3. Автор у дисертаційній роботі (с. 94) стверджує, що в сучасних умовах рівень розвитку аграрного сектору економіки України передусім визначає зернове господарство. Визначальна роль зерновиробництва зумовлюється його винятковим значенням як у харчуванні населення, так і в розвитку м'ясного і молочного скотарства, свинарства та птахівництва. А в перспективі рівень розвитку агросектору також залежатиме лише від виробництва зерна, чи така структура виробництва може зміниться?

4. На сторінці 106-107 повідомляється, що в останні десятиліття підвищення температури і скорочення кількості опадів у південно-східних районах України викликали частіші і суворіші засухи й продовження кліматичних тенденцій стає реальною загрозою для інтенсивного ведення сільськогосподарського виробництва не тільки в степовій зоні, але й на більш ніж половині оброблюваних земель в країні і майже двох третинах території сучасної лісостепової зони України. Проте не зрозуміло який варіант вирішення цієї проблеми пропонує автор у сфері управління землекористуванням сільськогосподарських підприємств?

6. Безумовно, що проблема відновлюваних джерел енергії має важливe значення (с. 117-124). Виробництво біопалива у світі та країнах ЄС, вирощування ріпаку та кукурудзи в Україні (рис. 2.4; 2.5) не пов'язано з ефективністю виробництва біопалива порівняно з традиційним паливом, не розкриває проблеми двигунів внутрішнього згорання при переході на біопаливо, що потребує економічного обґрунтування.

7. У дисертаційній роботі (с. 129 автор стверджує: «Для зниження темпів дегуміфікації в ґрунти області необхідно щорічно вносити близько 15 т/га органічних добрив». Чому саме дисертант наполягає на таких обсягах цих добрив і яким чином їх отримати невідомо.

Висловлені зауваження й побажання не є визначальними й загалом не знижують теоретико-прикладного значення дисертаційного дослідження, проте можуть слугувати імпульсом для дискусії під час захисту його результатів.

Загальний висновок. Загалом дисертація є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, відзначається новими підходами до виконання наукових завдань, що полягають у розробці заходів з удосконалення управління землекористуванням сільськогосподарських підприємств. Зміст і оформлення наукової праці Кочеткова Юрія Олексійовича «Управління землекористуванням сільськогосподарських підприємств в умовах глобальних змін навколошнього середовища», отримані науково-практичні результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) та чинним вимогам, що встановлені Міністерством освіти і науки України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук у відповідності з вимогами пп. 9, 11, 12, 13 та 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор – Кочетков Юрій Олексійович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку, контролю та
оподаткування агробізнесу Київського
національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

у Буданов

В.Ю. Ільїн

Підпис Ільїна В.Ю., засвідчує.
Начальник відділу кадрів КНЕУ
ім. Вадима Гетьмана

Б.І. Чиж

K. A. Devereux